

*Josip Deželjin**

**Adolf Dragičević:
SVJETSKI IZAZOV HRVATSKOJ**

Na početku proljeća godine 2005. u izdanju zagrebačkog «Razloga d.o.o.» izašla je knjiga akademika Adolfa Dragičevića pod naslovom «Svjetski izazov Hrvatskoj». Osim Prologa i Epiloga i poveće bibliografije, knjiga sadrži pet velikih poglavlja u kojima izlaže rezultate svojih znanstvenih promišljanja o temama:

1. Svijet rada i svijet znanstvenog komuniciranja
2. Oslobođenje radničke klase i oslobođenje rada
3. Zastarjeli socijalistički birokratski kolektivizam
4. Zajedništvo globalno ujedinjenog čovječanstva
5. Hrvatsko zaostajanje za svjetskim razvojem.

Svako od tih poglavlja ima po 10 podpoglavlja.

Sveukupan opseg teksta iznosi 626 stranica normalnoga formata.

Autor je zaokupljen znanstvenim promišljanjem društvene zbilje na prijelazu iz agrarnoga i industrijskoga svijeta zasnovanoga na elektromehaničkoj, tehničko-tehnološkoj osnovi u posve nov postindustrijski, informatički svijet koji se zasniva na informacijama i znanstvenom komuniciranju. U svjetlu materijalističkog svjetonazora, uz holističko-ekologistički pristup i uporabu suvremenog znanstvenoga instrumentarija, autor prodire u dubinu i veliku širinu društvene zbilje i stvara svoju znanstvenu viziju budućega svijeta. Taj budući svijet, kako ga on vidi, nije nešto što se jednostavno nastavlja na dosadašnje, već je nešto posve novo. To novo, Dragičević naziva postmodernim, za razliku od prijašnjeg agroindustrijskoga društva, koje naziva modernim.

* J. Deželjin, profesor emeritus.

U tom znanstveno-teorijskom i metodološkom sklopu autor istražuje, promišlja i prosuđuje dosadašnja kretanja u hrvatskome društvu i znanstveno predviđa budućnost toga društva uključivši i uvjete, putove i načine njegova uključivanja u svjetsko postmoderno globalno društvo.

Već u **Prologu** Dragičević otkriva i ukazuje na četiri velike izgubljene bitke u Hrvatskoj, koje tu zemlju stavljaju u iznimno težak položaj prilikom prevladavanja staroga i uključivanja u novi svijet koji se izgrađuje i u koji su najrazvijenije zemlje svijeta već ukoračile.

U **Prvome poglavlju** autor obrađuje svijet rada i svijet znanstvenoga komuniciranja. Ukazuje na doba znanstvenih revolucija, visoke informatičke tehnologije i onoga što je tome prethodilo i u predvorje novoga svijeta dovelo u tijeku povijesti od roba do robota, pa sve do virtualne stvarnosti nove civilizacije.

Drugo poglavlje, koje se odnosi na oslobođenje radničke klase i oslobođenje rada, autor posvećuje otuđenju i razotuđenju rada. Svoje promišljanje zasniva na Marksovom shvaćanju oslobođenja rada. Podvrgava kritici osporavanje i ignoriranje prakse razotuđenja, uključivši i neokantovsko prekrajanje marksističke teorije. Upućuje oštre zamjerke destrukcijama političke ekonomije, ukazuje na društvene posljedice informatičke revolucije i upozorava na zbrku oko poimanja kolektivism, socijalizma i svjetskog komunizma.

Treće poglavlje sadrži dokaze o zastarjelosti socijalističkoga birokratskoga kolektivism na Istoku i Zapadu. Ukazuje na osnovne suprotnosti birokratskog socijalističkog društva, govori o tradicionalnom vlasništvu sa stajališta postmodernosti i o relativiziranom značenju vlasništva kao odnosa i oblika u novije doba. Promišlja o opravdanosti nacionalnih ekonomija, o sumraku birokratskog kolektivism i o mogućnosti otklanjanja vladavine birokracije koja vlada i u dobrom dijelu svijeta i u Hrvatskoj.

Četvrto poglavlje autor posvećuje zajedništvu globalnog ujedinjenog čovječanstva. Pruža viziju novog društva i razvitka mikroelektronske, robotičke i ine revolucije, globalizacije i sveukupne prakse koja vodi razotuđenju, odnosno mijenjanju načina proizvodnje, što ujedno označuje ekonomsku i socijalnu revoluciju te otkriva praskozorje slobodne individualnosti koje vodi u postmoderno zajedništvo. U tome kontekstu autor promišlja i o osnovici i nadogradnji Europske unije

U **petome poglavlju** Dragičević piše o hrvatskome zaostajanju za svjetskim razvitkom. Prosuđuje da Hrvatska zaostaje pola stoljeća za razvijenim svijetom, pokušavajući prodrijeti u uzroke toga stanja. U vezi s time raspravlja o odnosima partije i inteligencije, o menadžmentu, o birokraciji, o pretvorbi, o tajkunizaciji, o samoupravljanju, o reformi obrazovanja, o višestranačju, o potrebnim promjenama u Hrvatskoj kao o osnovama sutrašnje Hrvatske. Završava izlaganjem bitnoga sadržaja strategije ekonomskoga razvitka Hrvatske u uvjetima ubrzanog nastupanja novoga informacijskoga društva i potrebe Hrvatske da se «otkači» iz

agrarno-industrijskog društva svijeta modernoga i da se uključi u informacijsko društvo, u postmoderni svijet.

U **Epilogu** autor u svome promišljanju i izlaganju posebnu pozornost pridaje znanosti, obrazovanju i sustavnom znanju kao bitnim činiteljima prevladavanja staroga i ulaska u novo, informatičko društvo koje on naziva postmodernim.

Četiri izgubljene glavne bitke Dragičević locira u područje gospodarstva i radništva, osobito glede njegove emancipacije i u području znanosti, znanja i demokracije.

Prvom velikom izgubljenom bitkom autor smatra onu koja se odnosi na **gospodarstvo**. Ta je bitka izgubljena jer je sve što je naslijeđeno od socijalizma proglašeno štetnim i nečim čega se mora što prije riješiti. Najveće se zlo dogodilo procesom pretvorbe i privatizacije uz koju je vezana najveća pljačka stoljeća. Gotovo preko noći opustošena je i ogoljena privreda i za male su novce gotovo u besćenje prodana hrvatska poduzeća, među kojima se nemali broj mogao ubrojiti u transnacionalna i relativno dobro umrežena u međunarodnu razmjenu. Ona su došla u ruke primitivnim tajkunskim došljacima, politički podobnima, ali nesposobnima da njima upravljaju. Izvozno orijentirana privreda začas je bila pretvorena u uvozu. Poduzeća zaredom propadaju, a stvara se velika vojska nezaposlenih. Nelikvidnost i nesolventnost zahvatile su zemlju u cjelini. Nedopustivo veliki postotak zaposlenih primao je plaću sa zakašnjenjem od 6 pa do 18 i više mjeseci. Uvoz biva stimuliran kreditima i precijenjenom kunom, a valutna je stabilnost podržavana inozemnim zaduživanjem. Pogrešno je koncipiran i stabilizacijski program.

Zaboravilo se da stabilizacijski program može biti uspješan samo jednovremenim promjenama u svim bitnim sferama djelovanja i življenja, a posebno odgovarajućim prestrukturiranjem u skladu sa zahtjevima vremena i svjetskog okruženja, i to ne samo utjecanjem na formiranje cijena i kretanja tečaja domaće valute, već prestrukturiranjem u korist proizvodnje za izvoz. Tome je morala biti podređena i monetarna i fiskalna politika. Ukratko: umjesto orijentacije na postmodernu restrukturiranje tehnološkim revolucioniranjem prema razvijenom okruženju, prevladavanjem naslijeđenoga koje je zastarjelo. Dolazilo je do rušenja starog, ali bez pravoga cilja i svrhe. Pored svih ratom razorenih, uništeni su mnogi glavni vodeći proizvodni centri, pa zemlja tako ostaje i bez velikih izvozno orijentiranih i za to osposobljenih centara. Već u početku bitno je smanjen uvoz reprodukcijskog materijala, i to u korist robe široke potrošnje.

Druga velika izgubljena bitka koja je **pogodila radništvo** očitovala se gotovo nestajanjem proizvođačke radničke klase. Polovina proizvođača, piše Dragičević, izbačena je na ulicu, a druga polovica radi za nisku plaću, počinje cvjetati rad na crno. Tajkunskom privatizacijom nestalo je i radničko samoupravljanje s kojim je započelo oslobođenje radničke klase kao povijesne pretpostavke za oslobađanje rada i njegove transformacije u slobodnu čovjekovu samodjelatnost. Umjesto da se

samoupravljanje oslobodi zapaženih slabosti, upravljanje je prepušteno nedoraslim tajkunskim poslodavcima i surovom komandnom upravljanju.

Treća velika izgubljena bitka dogodila se, prema Dragičeviću, **u području hrvatske znanosti**. Razvitak te djelatnosti najprije je pogođen destruktivnim birokratskim tajkunskim nasrtajem na razne oblike znanstvenoistraživačke djelatnosti unutar većih i najvećih poduzeća kao i na dobar dio samostalnih znanstvenih i konzultantskih institucija. Tome su donekle pripomogli i neki znanstvenici i profesori, povlađivanjem političkoj kasti i njoj podređenom menadžmentu. Dok se u razvijenome svijetu znanost oslobađala specijalističkih okova i kartuzijansko-mehanicističke paradigme, prihvaćajući razvijanje nove sustavske znanosti i holističko-ekološke pristupe, znanost u Hrvatskoj, osim časnih iznimaka, ostaje zakovana u starim preživjelim specijalizacijama i pristupima, onesposobljena za prihvaćanje i razvijanje postmoderne znanosti i njezine sustavnosti. Hrvatskoj tako nedostaju znanstveni i tehnološki poslovi u kojima bi se objedinjivale i međusobno oplemenjivale prirodne, tehničke, biološke, društvene i humanističke znanosti i postizala razina kvalitete znanstvenih spoznaja i u kojima bi se osposobljavali znanstvenici koji bi posjedovali sva teorijska znanja umrežena u novim oblicima znanstvenih istraživanja i koji bi posjedovali veću moć mijenjanja u svim djelatnostima i života u društvu. Otuda i potreba za prihvaćanjem holističko-ekološke paradigme i sustavnog obrazovanja mladih u svijetu koji izrasta na informatičkim i znanstvenim komunikacijama. Obrazovanje mora biti zasnovano na spoznajama nadolazeće budućnosti i na učenju od budućnosti koja je u postmodernome svijetu već počela.

Zaostalost hrvatske znanosti Adolf Dragičević vidi i u veoma raširenom samouvjerenju da je za hrvatski narod sada najvažnije «društvo znanja», kao da se prošla društva nisu zasnivala na znanju, a da se pritom ne misli kakvo znanje, kojega sadržaja, kako ga stvarati, kako promišljati znanjem, kako uz pomoć njega razrješavati probleme u životu i kako obogaćivati društvo i narod novim vrijednostima. Danas je veoma aktualno pronalaziti i koristiti se oblicima prikupljanja, skladištenja i korištenja postmodernoga znanja koje se kompjutorizacijom i internetizacijom sve brže povećava i širi i objektivno postaje dostupno svima. Znanje već i danas počinje stizati bežičnim online povezivanjem. Ključ problema postaje povezivanje tehnologije i znanja, što se naziva sintagmom znanstvena komunikacija. O sposobnosti i brzini znanstvenoga komuniciranja ovisi ishod svakog stvaralačkog djelovanja. Biti kreativan, danas znači biti brži od drugih.

Hrvatska zbilja bila je do sredine osamdesetih godina 20. stoljeća došla do predvorja postmodernog razvijenih naroda. Rat, ratna razaranja, a posebno posljedice nakaradne pretvorbe i privatizacije još su je više udaljili od postmodernoga društva, koje se u međuvremenu ubrzano izgrađivalo. Hrvatska se našla u situaciji zastarjeloga znanja i nedovoljne osposobljenosti mladih za bit znanstvenoga komuniciranja u svijetu umrežene nove tehnologije, molekularne genetike i domina-

ntne uloge mozga. Zasad, iako rijetke iznimke, ipak predstavljaju svjetlo na kraju neosvijetljenog tunela.

Dragičević upozorava na visoku **nacionalnu birokraciju** koja još uvijek ne stagnira svojom brojnošću, već raste neposredno s rastom neznanja. Nju ne zanima revolucioniranje znanosti, budućnosti, niti je zanimaju stremljenja promjenama. Za nju se budućnost već dogodila u visokim plaćama i mirovinama koje za desetak i više puta nadmašuju plaće većine zaposlenih, odnosno većine umirovljenika. Svaka ozbiljnija i radikalnija promjena ugrozila bi stečene privilegije političke elite.

Četvrta velika izgubljena bitka odnosi se na **područje demokracije**. Jedva da se promišlja o decentralizaciji, debirokratizaciji, odnosno o dekoncentraciji ovlaštenja obveza i odgovornosti i regionalizaciji. Zaboravlja se da bez takve promjene nema prave demokracije, da su regionalizacija i mrežna organizacija osamostaljenih oblika samouprave, ukidanje povlastica, oslobađanje svakog pojedinca i prihvaćanje informatičkoga doba bitna pretpostavka postmoderne emancipacije čovjeka i društvene zajednice. A Dragičević upozorava na razornu moć političke, ali i izvanpolitičke **korupcije**, iza koje nerijetko stoje i praksa koju je omogućila i činjenica da pravosudni organi nemaju moći da je suzbiju i osiguraju funkcioniranje pravne države, a bez toga nema demokracije. Autor nalazi da iza toga stoje i zastarjelost pravnoga znanja i njegovo zaostajanje za postmodernim vremenom. Autoru ne izmiču ni promišljanja o stupnju socijalne osjetljivosti koja podgriza demokraciju, to prije što uključuje u sebi i neravnopravnost među pojedinim slojevima društva.

Bez obzira na izložene slabosti, ne može se reći da u Hrvatskoj nema znanja, da nema znanstvenika koji bi razvitak mogli privući novome, ali još nisu stvoreni uvjeti pa stoga ne postoji ni ona kritična masa koja bi mogla preokrenuti razvitak u željenome smislu i smjeru. A bez toga će Hrvatska i dalje gubiti najdragocjeniji ljudski potencijal. Ne može se biti ravnodušnim prema činjenici da više od 10000 visokoobrazovanih ljudi napušta zemlju svake godine, da 2/3 anketiranih studenata svih četiriju sveučilišta u Hrvatskoj namjeravaju napustiti zemlju čim steknu diplomu.

Dragičevićeva knjiga prepuna je dragocjenog sadržaja. On duboko prodire i svestrano promišlja budućnost i upravo u taj misaoni i spoznajni sklop stavlja Hrvatsku, prosuđujući o njezinome mjestu i ulozi. Istovremeno, on ukazuje na putove, načine i sredstva koja bi joj omogućili da se oslobodi svoga zaostajanja. Ne postigne li to, ona će sve više nazadovati uz opasnost da nestane kao značajniji međunarodni subjekt, jer novo nije jednostavni nastavak na staro, već je to posve novo. Novo gazi pred sobom sve što pripada starom agrarizmu i industrijalizmu, izgrađujući novo, informatičko društvo, zasnovano na visokoj mikroelektronskoj, biološkoj, genetičkoj, robotičkoj, fuzijskoj, pa sve do nanotehnologije, na stalno dostupnoj informaciji i znanstvenoj komunikaciji. Ali sve ono što je postignuto ne miruje, već se brzo mijenja permanentnim revolucioniranjem i sustavnim razvijanjem.

A. Dragičević smiono i veoma argumentirano govori o Marksovom učenju kao o znanosti zasnovanoj na komunizmu kao viziji i procesu oslobođenja radničke klase, a potom oslobođenja rada, i to razvijanjem slobodne i samostalne osobe što je uvjetovano stalnim razvitkom tehničkotehnološke osnove znanosti, znanja i drugih činitelja proizvodne snage društva, a time i primjerenim načinom proizvodnje i proizvodnih i drugih odnosa i učinaka i otklanjanjem svega onoga negativnog što su na Marksovo učenje nabacali njegovi nepomirljivi protivnici, ali i njegovi učenici. Vlastito viđenje kretanja prema istinskom komunizmu Dragičević zasniva na znanstveno-tehničkim dostignućima u obliku kiberkomunizma.

U nekadašnjim se vremenima ekonomija zasnivala na tri činitelja: zemlji, radu i kapitalu. Na tome su mogla preživjeti neka trajno zaostala društva. No, u doba permanentnog revolucioniranja i globalizacije to više nije moguće. Svaki dio svijeta mora biti uključen u proces informatičkog revolucioniranja i razvitka da bi opstao i postao priznati član međunarodne globalizacije i Europske unije. On više puta naglašava da je započeta univerzalna globalizacija načina i odnosa proizvodnje materijalnog i socijalnog, političkog i duhovnog života i da će se upravo iz toga i uključivanjem u to moći sačuvati vlastiti identitet svih naroda koji postanu globalni proizvođači postmodernog svjetskog proizvoda, jednako kao i svjetskog komuniciranja preko Interneta. U vezi s time Dragičević nalazi da je Hrvatskoj potrebna znanstveno-tehnološka i društvena revolucija, a zajedno s time potrebne su joj i odgovarajuće sustavske promjene. Naime, već se na samom početku trećeg tisućljeća pojavila alternativa: ili se informatički i informacijski permanentno revolucionirati i sustavno evolucijski mijenjati ili beznadno stagnirati i razgrađivati, pa osiromašenjem i zaostajanjem tragično odumirati i zauvijek nestati.

Već je od 1991. informatičko društvo zasnovano na informaciji i znanstvenoj komunikaciji zadobilo još veći zamah. A upravo te godine započinje i život samostalne države hrvatskoga naroda. Umjesto da Hrvatska, uza sve poteškoće u kojima se našla, usmjeri svoj razvitak na rečeni kolosijek, njezina je politička elita vraća unazad u «divlji kapitalizam» koji je zapadni svijet davno nadživio, napuštajući čak i neke bitne značajke modernoga kapitalizma; umjesto da se orijentira na postmoderno društvo i da prihvati upravo aktualni svjetski informatički prevrat kao svoj izazov, ona nazaduje. Dragičević i dalje ostaje u uvjerenju da će se hrvatski narod osloboditi svoje zaostajalosti i da će sam postati organizirana zajednica, aktivni graditelj globalnog kibernetškoga prostora i njegove virtualne stvarnosti. Autor je odlučan da hrvatski narod može to postići, ali samo uz uvjet da odlučno krene u vlastito revolucioniranje i sustavno znanje svoga etničkoga, nacionalnoga i ljudskoga života, lomeći na tome putu sve prepreke koje nisu i neće biti male ni lako otklonjive. Hrvatska mora prihvatiti permanentnu tehnološku revoluciju kao polaznu osnovu i kao jedan od bitnih uvjeta stvaranja osnove novog hrvatskog zajedništva - društvo digitalnih informacija i znanstvenoga komuniciranja. Hrvatska više ne bi smjela oklijevati u decentralizaciji svoga ustrojstva, ali ni u dekoncentr-

aciji ovlaštenja, obveza i odgovornosti, ne samo za budući razvitak svojih dijelova - općina, gradova i županija - već i za razvitak zajedništva koje se naziva hrvatskim društvom i Republikom Hrvatskom u njegovoj funkciji.

Autor upozorava da se ništa od progresivnoga u rečenome smislu neće postići parcijalno i odvojeno ili djelomično. Naime, sama priroda novog informacijskoga doba - doba je sustavnosti da se svi podsustavi i sve bitne komponente djelovanja i življenja u društvu kao sustavu moraju obavljati istovremeno, revolucijom i evolucijom kao dvama međusobno komplementarnim i interaktivnim, znanstveno zasnovanim načinima i oblicima aktivnosti i odnosa. To, uostalom, i proizlazi iz sveukupnosti novog zajedništva koje se stvara iz totaliteta informatičkoga društva. Misli se na društvo koje djeluje i živi s informatičkom tehnologijom, s kompjutoriziranom proizvodnjom, s digitalnom komunikacijom, s holističkim obrazovanjem, sistemskim (sustavnim) znanjem i na tome znanju, a nadasve na znanosti, povijesti okrenutoj budućnosti.

S toga je stajališta zanimljiva Dragičevićeva prosudba da je veliki promašaj u shvaćanju to što stabilizacija i prosperitet gospodarstva ovise o čvrstoj valuti i o stabilnim cijenama. Zaboravlja se da u određenim prilikama stabilnost može značiti stagnaciju, a dinamična stabilnost ili nestabilnost može biti faktor, izraz i vrsta razvitka, da politika tečaja i cijena ne mogu biti same sebi svrhom, već moraju biti u funkciji ekonomskog razvitka i kvalitativnih promjena. Potrebno je stalno imati na umu da proizvodnji uvijek pripada primat i da njoj moraju biti podređene sve gospodarske i ine politike.

Za Hrvatsku je, piše Dragičević, sada glavni zadatak kako nadoknaditi izgubljeno, kako hrvatsko gospodarstvo transnacionalizirati formiranjem i stalnim unapređivanjem kritičnoga broja i snage velikih izvoznih, informatiziranih poduzeća, ponajprije u proizvodnji i u plasmanu hrvatskih i svjetskih proizvoda. A zatim, dakako, i u financijskim, trgovačkim i osigurateljskim poslovima diljem svijeta. To se, pak, ne može postići bez aktivne uloge nacionalnih banaka kakvih Hrvatska sada nema, jer ih je u besćenje prodala strancima. A strance najmanje zanimaju hrvatska postindustrijska proizvodnja i poslovanje i razvitak hrvatskoga gospodarstva, njima je važno hrvatsko tržište za plasman svjetskih proizvoda domicilnih zemalja i što veće zarade, i važno im je rješavanje financijskih problema subjekata svojih zemalja.

Dragičević je odlučan u svom stavu da bez velikih transnacionalnih hrvatskih poduzeća i bogatih nacionalnih banaka nema poželjnoga napredovanja, a to će reći visokog ekonomskog rasta postmodernog privređivanja i ravnopravnog i uspješnog uključivanja u europske i svjetske globalizacijske procese. Bez toga neće biti ni pune zaposlenosti, ni visokog životnog standarda građana, ni bilo kojeg drugog napretka. A bez svega toga, nema mogućnosti da Hrvatska postane uzornom zemljom 21. stoljeća.

Pogledom u široki povijesni, a posebno u postmoderni svijet, Dragičević slaže pretpostavke za optimalno društveno revolucioniranje kojim će se kroititi sudbina i stalno unapređivati novi gospodari svijeta: velika transnacionalna proizvodna poduzeća. Ona će i bitno utjecati na ekonomsku stvarnost. Dragičević na više mjesta u knjizi ističe emancipaciju čovjeka, a to znači oslobađanje čovjeka od podložnosti drugome čovjeku, ali i od pritiska njegovih fizičkih potreba. A upravo je ta mogućnost u hrvatskoj teoriji u novije vrijeme potisnuta, ako ne i zaboravljena. Smetnulo se s uma da je čovjek najveće bogatstvo, važnije od države, klase, kaste, udruge i političke organizacije i od nacionalne, konfesionalne i rasne pripadnosti.

Proučavanje budućnosti, za što se Dragičević zalaže, neusporedivo je teže nego proučavanje prošlosti, jer je teže doći do istine. Potrebno je, piše on, više šireg i dubljeg znanja, ali je potreban i posve nov način promišljanja i pristupa predmetu istraživanja, jednako kao i nov metodološki instrumentarij istraživanja i izlaganja rezultata. Otuda onda i potreba za svestranijim obrazovanjem i treninzima promišljanja znanjem i razvijanjem potreba za samoobrazovanjem za čitavog života.

Hrvatska, barem što se tiče onoga što se u praksi pokazuje, nema dovoljan broj znanstvenih istraživača sutrašnjice. Za upoznavanje novoga svijeta, odnosno, života u kibernetičkom prostoru čovječanstva, potrebno je novo, tj. znanstveno znanje. Svijet - zemlja, rad i kapital odlazi, a rađa se svijet znanja, informiranja i komuniciranja.

Na kraju, u obliku određenog sažetka, imajući na umu promjene koje se događaju u svijetu, valja reći i ovo:

Prvo: da je novo znanje za novi svijet - svijet informatizacije, da on ne izrasta iz staroga svijeta koji umire, već dolazi **poslije** njega, s posve drugačijim sadržajem i oblikom u informatičkom zajedništvu, da će sve biti novo: znanost, ekonomija, politika, pravo, organizacija. Djelatnost, društvenost, individualnost, a kao drugo kompjutor, mobitel i Internet otvaraju vrata za sve stanovnike svijeta.

Drugo, prijelaz iz staroga u novo nije jednostavno napuštanje, tranzicija, već je to parenteza i određeno međurazdoblje u kojem nestaje ono što je izraslo na radu i kapitalu, a buja novo što se odnosi na informiranje i komuniciranje. U tome su međurazdoblju dva sudara staroga i novoga. Može se dogoditi da se novo neće dovoljno brzo prepoznavati, to prije što je staro tvrdokorno, a mlado još nedovoljno ukorijenjeno.

Treće, posebno je važno praviti razliku totaliteta staroga i novoga svijeta. Primjerice, u doba i agrarizma i industrijalizma sve je u zbiljskom životu bilo razdvojeno, rascijepano, podijeljeno i oslabljeno: priroda, društvo, čovjek. Život se odvijao kroz borbu suprotnosti preko hijerarhijskih odnosa između malih i obespravljenih, imućnih i siromašnih i između moći koja proizlazi iz posjedovanja i zanimanja. Nasuprot tome, totalitet informacionalističkog jedinstven je, cjeloviti sustav nerazdvojen, međuovisan i međuuvjetovan i interaktivan. A upravo to za-

htijeva i sasvim nove pristupe u promicanju novoga u odnosu na staro društvo i nove znanstvene paradigme, o čemu je već bilo riječi.

Četvrto, u međurazdoblju proučavanja i izgradnje novoga svijeta, pristupa se odozgo prema dolje, a ne obrnuto kao u starome svijetu. Permanenentno revolucioniranje i sustavno-evolucijsko mijenjanje prirodni je oblik i trajan uvjet života i razvitka informatičkog zajedništva.

Peto, za opisani je prevrat i zaokret potrebna sustavna znanost, potrebna je jedinstvena istraživačka aktivnost koja proučavanjem umreženih polja i dijelova novoga totaliteta čini divovski korak kojim znanost postaje predvodnička društvena djelatnost i pokretačka snaga ekonomskoga i sveopćega razvitka.

Šesto, sa stajališta postmodernosti, situaciju u Hrvatskoj otežava i to što je hrvatsko društvo deaktiviralo veliki dio kompetentnih i inače učinkovitih gospodarskih zamašnjaka -subjekata koji bi, po svome položaju i djelovanju, pravodobno bili upućeni i prisiljeni na permanentno i sustavno revolucioniranje i sustavno evolucijsko mijenjanje društvene zbilje. U isto vrijeme hrvatska petnaestogodišnja stagnacija u odnosu na ekspanziju visokorazvijenih informatičkih zajednica popraćena je prekobrojnošću državnih dužnosnika, saborskih zastupnika, predstavničkih i izvršnih organa, koji su se na tim pozicijama ukotvili i dobro su plaćeni, ali je među njima i velik broj osoba nekompetentnih za nadolazeće vrijeme, koje jednostavno ne mogu biti predvodnici koji bi pokrenuli Hrvatsku na crti postmodernoga razvitka.

Sedmo, u Hrvatskoj neće biti zamjetnoga napretka bez radikalnih, revolucionarnih i evaluacijskih zahvata, usmjerenih na razvitak velikih izvozno orijentiranih transnacionalnih desetak do stotinjak hrvatskih svjetskih proizvoda informatičkih dobara, a takvoga nečega nema bez velikih izvoznih poduzeća i nacionalnih banaka koje će ih financijski pratiti.

Akademik Adolf Dragičević ovim je svojim djelom dao golem doprinos hrvatskoj društvenoj znanosti, stvorivši istodobno i temeljitu podlogu za promišljanje o budućnosti hrvatskoga društva i čovjeka i snažno misaono spoznajno oružje u rukama sadašnje i buduće znanstvene i političke aktivnosti odgovarajućih subjekata. To su potvrdili svi recenzenti i promotori ovoga doista dragocjenoga djela koje je posvećeno Hrvatskoj, a koje je veoma izazovno za postojeće, a u mnogome i za nastupajuće naraštaje.